

REAKTIE OP "DE PALMER-KRITIEK; EEN WEDERWOORD

door: Huub Sanders

Sjaak van der Velden

Alvorens in te gaan op de kritiek van Piet Kamphuis, Harry de Roest, Peter Hommes en Frits Thissen op onze Palmer-kritiek willen we voor de duidelijkheid eerst het ontstaan van deze uitgave in het kort schetsen.

In het eerste studiejaar in Leiden moeten de studenten een tentamen contemporaine geschiedenis afleggen. Voor dit tentamen moeten bestudeerd worden: Palmer vanaf hoofdstuk 16 en een drietal werken over Europa, Azie en de Verenigde Staten. Voor het tentamen 1975 wilde het HAK een aantal artikelen doen verschijnen in het subfakulteitsblad over enkele belangrijke onderwerpen uit Palmer. Deze artikelen werden in betrekkelijk korte tijd geschreven met als belangrijkste doel te laten zien, dat er ook andere visies op deze onderwerpen mogelijk zijn dan de door Palmer geëtalende. Bij de universiteitsdrukker aangekomen bleef het manuscript echter steken en werd geen toestemming verleend het op voorgenomen wijze te distribueren. Wij zijn toen haastig op zoek gegaan naar een andere verspreidingsmogelijkheid en in juli rolde de - nu aan zijn vierde druk toe zijnde - Palmer-kritiek van de persen.

Verklaarbaar is daarmee het feit dat er geen degelijke theoretische verantwoording aan deze Palmer-kritiek voorafgaat, maar dat zal het HAK in zijn tweede publicatie goedmaken door deze te wijden aan het ontstaan van de verschillende stromingen van het histories materialisme.

Toen wij nu vernamen dat een aantal groningense studentassistenten ongeveer een half jaar had gewerkt aan een kritiek op onze uitgave, verwachtten wij een degelijk stuk werk. Helaas, het mocht niet zo wezen. De hele groningense kritiek getuigt van wanbegrip, slecht lezen en pietluttigheid.

Een degelijke kritiek was zeer wel mogelijk geweest, zo zijn wij ons bewust, maar historici die niet eens de soms tegengestelde

visies in de Palmer-kritiek op hebben gemerkt staan niet op een hoog peil.

De critici nu verwijten ons mono-kausaal te werk te gaan en be-roepen zich daarbij op Romein's integrale geschiedschrijving. Romein bedoelde hiermee dat de totaliteit van het histories gebeuren bestudeerd moet worden, door "het algemene tot voorwerp van speciale studie te maken" (J.Romein, Het verguisde beeld, in: In Opdracht van de Tijd, Amsterdam, 1946, p.95). Dat deze totaliteit bestudeerd dient te worden is een waarheid die ieder histories-materia-listies historikus aanvaardt. Het feit dat wij dat niet prakties hebben uitgewerkt is eenvoudig verklaarbaar uit de omstandigheid dat wij geen integrale geschiedenis van de vijf behandelde onderwerpen wilden schrijven, maar Palmer - die geen integrale maar een structuurloze geschiedschrijving bezigt - wilden aanvallen.

De reactie van onze critici lijkt sterk op elektricisme, want ze halen van drie schrijvers (Romein, Landes en Tilly) dat aan, dat ze kunnen gebruiken. Waarom hebben ze Romein niet verder bestudeerd? dan hadden ze kunnen lezen, dat dezelfde Romein geschiedschrijving objectief noemt die in overeenstemming is met de tijdgeest (Romein, Zekerheid en onzekerheid in de geschiedwetenschap t.a.p., p. 34-35), dat die tijdgeest voor hem ligt "in de emancipatie-strijd van arbeiders en boeren" (idem, p. 39) en voor hem daarom de "krtische wetensvorm, die daarbij behoort, de dialectisch-materialistische" is (id., p.39-40).

Deze gedachtengang van de door onze critici geciteerde Romein is strijdig met hun derde eis aan "het historisch handwerk, dat het onjuist is "bewust en tijdgebonden maatschappelijke realiteit terug te projecteren op andere situaties in verschillende perioden."

We zullen nu een voor een de opmerkingen van onze critici over het hoofdstuk "imperialisme" behandelen.

1. Groningse Kritiek (G.K.): Op blz. 3 verwijten ze (de HAK-kers) Palmer het begrip imperialisme niet duidelijk te defineren en op blz. 4 zeggen ze zelf dat dit ook niet kan.

Kommentaar HAK (K.H.): we verwijten Palmer dat hij niet definieert wat hij onder imperialisme verstaat en stellen op blz. 4 dat een sluitende definitie onmogelijk is, om daarna wel te definieren (aan de hand van Lenin) wat wij eronder verstaan.

2. G.K.: ze pretenderen een "coherente imperialisme-theorie op te stellen en noemen in hun literatuurlijst zelfs Marx niet.

K.H.: we pretenderen niet zo'n theorie op te stellen, maar een "beknopte weergave" van zo'n theorie te geven (blz. 3). Verder geven we - als dat onze kritici geruststelt - op blz. 4 een parafraze uit deel III van Marx' Kapital. De literatuurlijsten achter ieder hoofdstuk zijn inderdaad niet erg degelijk, maar moeten beschouwd worden als een eerste aanzet tot verdere studie.

3. G.K.: "Chamberlaine" heette Chamberlain.

K.H.: dit fundamentele punt van kritiek zal in de vierde druk zijn weerslag hebben. In ieder geval bedankt.

4. G.K.: ze suggereren "dat 'men' vond dat de mensen moesten leren denken in 'Ueber- und Untermenschen termen'" (blz. 8) Maar wie zijn die 'men' dan?

K.H.: er staat in de Palmer-kritiek: "Om de ideologien toe sluitend te maken moest men leren denken in termen van Übermensch en Untermensch, zodat de Übermenschen de Untermenschen konden onderdrukken zonder het liberalisme geweld aan te doen".

Onze kritici citeren dus foutief en suggereren daarmee een voluntaristisch proces, terwijl in de oorspronkelijke tekst zowel ruimte is gelaten voor voluntarisme als voor onbewuste processen, die wat ons betreft de nadruk krijgen.

De groningse kritici gaan nu verder, maar suggereren eerst dat het vervolg slechts een selectie is; wel zijn benieuwd wat de rest van hun onvolprezen kritiek inhoudt, want van het wel gegevene klopt niet veel.

5. G.K.: ze beschuldigen het imperialisme van het kweken van een monokultuur die "strukturele werkloosheid" teweegbracht. De term 'struktureel' is misschien onjuist; in hoeverre bestond ze al?

K.H.: Een veel voorkomend verschijnsel in agrarische samenlevingen is de verborgen werkloosheid in de landbouw. Komen deze samenlevingen in contact met het westers imperialisme dan heeft dat vele diepgaande gevolgen, zoals het ontstaan van monokulturen, kommercialisatie van de landbouw enz.. Het doorvoeren van het winstmaximalisatieprincipe heeft tot gevolg, dat het teveel aan mensen op het platteland (verborgen werkloosheid) verwijderd moet worden. De werkloosheid wordt zichtbaar (krottenwijken rond de grote steden). Wij dachten dat voor bovenstaande situatie de term 'struktureel' op z'n plaats is. (De problemen zijn in die gebieden waar het imperialisme vrij spel heeft, en dat is in veel gebieden al heel lang, zo groot en langdurig dat o.i. de term 'conjunctureel' zeker niet op z'n plaats is.)

6. G.K.: ze stellen dat de ruilvoet zich voor ontwikkelingslanden negatief ontwikkeld heeft als gevolg van hun technologische achterstand die groter wordt door de machtspositie op de wereldmarkt van meer ontwikkelde landen.

K.H.: Misschien zijn we onduidelijk geweest in onze formulering. Bedoeld wordt echter (en dat staat er ook als men goed leest), dat in arbeid uitgedrukt minder de ontwikkelingslanden uitgaat dan inkomst. Aangezien alleen arbeid waardescheppend is, geldt dit dus ook voor waarde.

Om het eenvoudig te zeggen: de ontwikkelde landen hebben een sneller zich ontwikkelende technologie, zodat het aandeel van het konstant kapitaal in de waarde van de eindprodukten toeneemt ten opzichte van variabel kapitaal. Steeds minder arbeid wordt in de waren uit die landen belichaamd, zodat de waarde van die waren de neiging vertoont te dalen.

In minder ontwikkelde landen vindt dit proces niet of langzamer plaats, zodat in hun produkten meer arbeid belichaamd wordt en ze dus meer waarde hebben.

Bieden deze twee kategoriën landen elkaar nu hun produkten aan en komt de prijs tot stand door vraag en aanbod, dan zal die prijs ergens liggen tussen de relatief lage waarde van de

ontwikkelde landen en de relatief hoge waarde van de minder ontwikkelde landen. Met andere woorden de ontwikkelde landen verkopen boven hun binnenlandse waarde; de minder ontwikkelde landen daarentegen eronder, maar ze moeten wel, omdat ze de industriële producten uit de ontwikkelde landen nodig hebben. "Er wordt dus waarde van de minder naar de meer ontwikkelde landen overgeheveld." (blz.5)

7. G.K.: ze vinden het van de bourgeoisie huichelachtig over onderontwikkeling te spreken, terwijl ze zich niet afvraagt wie deze veroorzaakt heeft. Het HAK gebruikt dus een bepaalde fase in de westerse beschaving als criterium voor ontwikkeling.

K.H.: zolang die minder ontwikkelde landen dat ook doen - door hun krachten te gooien op de ontwikkeling naar die fase - voelen wij ons gerechtigd dat ook te doen.

8. G.K.: het HAK verwijst naar de rol van de staat naar Olie en Macht, waar men kan lezen "hoe de staat zich vaak richt naar de belangen van de grote oliemaatschappijen, omdat de verhouding Staat-Bourgeoisie te ingewikkeld is om binnen dit kader te behandelen.

K.H.: onze critici hebben duidelijk te hoog gegrepen met hun student-assistentenschap, want al is onze zin misschien niet mooi; technisch gezien is het goed nederlands. Er staat namelijk: "We zullen hier volstaan met te verwijzen naar Peter R.Odell, Olie en Macht, Aula 460, omdat de verhouding Staat-Bourgeoisie te ingewikkeld is om binnen dit kader te behandelen", waarbij tussen Aula 460 en 'omdat' een bijstelling bij Peter R.Odell, Olie en Macht, Aula 460 staat die luidt: "waarin men kan lezen hoe de staat zich vaak richt naar de belangen van de grote oliemaatschappijen.

9 G.K.: "Op pagina twaalf" staat dat de ontwikkelde landen meer en meer met interne afzetproblemen te kampen hebben, zodat ze moeten exporteren, terwijl er in de Verenigde Staten 'nog miljoenen mensen wegteren in slums'. Volgens de U.S. News World Report is de markt relatief verzadigd. Deze alinea van het HAK is 'bolle waanzin', want die armen hebben ook recht op een "menswaardig bestaan".

K.H.: Dat deze situatie 'bolle waanzin' is, maakten wij duidelijk door onze toevoeging over die miljoenen armen en zelfs het door ons indirect geciteerde blad beseft dit, want het spreekt over 'relatief verzadigd' in tegenstelling tot een absolute verzadiging. De bolle waanzin zit hem niet in onze alinea, maar in het kapitalisme dat een dergelijke situatie tot stand brengt. Eens te meer hebben onze critici getoond niet te kunnen lezen of dingen slecht te begrijpen. Bovendien staat de gewraakte passage op pagina elf!

10. G.K.: Palmer besteedt meer aandacht aan de territoriale expansie dan het HAK suggereert.

K.H.: Inderdaad stelden wij deze zaak wat te scherp.

11.: "Birma werd pas in 1886 door Engeland geannexeerd en niet al in 1881".

K.H.: Beide jaartallen zijn onjuist. Birma werd in drie oorlogen veroverd (1826, 1852 en 1885) en dat leidde tot ruïnering van de boeren, riviervaarders en huisnijverheid door de invoering van het kapitalisme (zie hierboven 5)

12. G.K.: De uitbreiding van het koloniale bezit ging volgens het HAK gepaard met "bloedige veroveringstochten". Cyprus toont aan dat dit een symplifikatie is.

K.H.: "bloedige veroveringstochten" staat niet in onze tekst. Ten aanzien van Cyprus valt op te merken, dat de verhouding tussen engelsen en cyprioten altijd gespannen is geweest, zoals het bloedig door de Engelsen neerslaan van een beweging ten gunste van aansluiting bij Griekenland in 1925. Al kreeg men het dan aan de konferentietafel; het bezit moest wel met de wapens in de hand verdedigd worden.

13. G.K.: Het HAK maakt een onderscheid tussen arbeiders en nationale vrijheidsstrijders; dat is beledigend voor de arbeidersklasse in Vietnam.

K.H.: we hebben genoeg duidelijk gemaakt dat de arbeiders primair tegen het kapitalisme strijden en nationale vrijheidsstrijders tegen koloniale overheersing. Als de critici dit dan nog niet begrijpen tonen ze voor ons hun hardleersheid.

14. G.K. ze citeren uit Feis, maar

blijken uit de tweede hand te citeren.

K.H.: we citeren niet uit Feis, maar merken naar aanleiding van P.Sweezy op dat Feis heeft aangetoond iets wat zeer legitiem is.

15. G.K.: het HAK stelt dat Palmer tegenover Lenins analyse de goedkope grondstoffen en levensmiddelen zet, waarbij Palmer echter niet spreekt over goedkope en het HAK het aspekt van de afzetmarkt weglaat.

K.H.: de strekking is uiteraard dat die grondstoffen en levensmiddelen goedkoop zijn, maar het is onjuist van ons Palmer dat woord in de schoenen te schuiven. Wat betreft de afzetmarkten die zijn door ons op bla. 4 genoemd als integraal onderdeel van de histories-materialistische analyse.

16. G.K.: het HAK schrijft een tabel onterecht aan Lenin toe.

K.H.: hoewel we het verkeerd vermeld hebben, hadden de kritici kunnen zien dat wij de bij Lenin genoemde tabel tot procenten herleid hebben.

17. G.K.: ze geven de verkeerde bladzijde bij Palmer aan (639 in plaats van 673) en zeggen dat Palmer Marx en Lenin citeert wat hij niet doet.

K.H.: afgezien van de lullige opmerking die wij kunnen maken over het verkeerd aangeven van bladzijden door onze kritici (zie hierboven 9) hadden ze kunnen weten, dat we ons op de bladzijden 667-674 bij Palmer hebben gekonsentreerd (blz.3) en 639 dus een type- annex slordigheidsfout moet zijn. Wat betreft Palmers Marx of Lenin weergave. Als hij niet citeert hoe moeten we dan de aanhalingstekens bij "opportunistic" opvatten?

18. G.K.: de HAK-kers hebben zich door de recente onthullingen over de CIA laten verleiden tot een toekenning van grote invloed aan de inlichtingendiensten (bv. rond 1880 in Oost-Afrika.

K.H.: de inlichtingendiensten worden door ons slechts twee maal genoemd (blz. 9 en 12) en in beide gevallen gaat het om de periode na 1945.

19. G.K.: op blz. 9 stelt het HAK dat de eerste wereldoorlog als gevolg van het imperialisme uitbrak; dit is monokausaal en 'menselijke factoren' speelden een grote rol.

K.H.: in het hoofdstuk De Eerst Wereld-

oorlog (blz. 17-25) voeren wij argumenten voor die stelling aan en de kritici mogen daar eerst kritiek op leveren voor we hun kryptiese opmerking over 'menselijke factoren' ingaan; alsof voor ons de maatschappij uit machines bestaat.

29. G.K.: de V.S. bevorderden de dekolonisatie niet alleen uit economische overwegingen, zoals het HAK stelt, maar ook uit ideële overwegingen, om de democratie te bevorderen.

K.H.: weer leveren de kritici geen argumenten. Ze vallen ten prooi aan idelogie, want - zo vragen wij ons af - wat wordt er in het Atlantic Charter bedoeld met democratie? De vrijheid van de bevolking om haar eigen lot te bepalen? Of de vrijheid voor het imperialisme om landen leeg te plunderen? Democratie voor wie? De bourgeoisie of de arbeiders?

21. G.K.: het HAK hanteert de arbeidswaardeleer, maar de produktiviteit wordt naar onze indruk ook bevorderd door betere organisatie en een prettiger werksfeer.

K.H.: zijn deze factoren (Taylor systeem, bedrijfspsychologen, ondernemingsraad enz.) geen investeringen in arbeid? Waarom denken jullie niet na?

We zijn klaar, moe en veel kostbaar papier armer. Was het niet om een onjuiste indruk over ons weg te nemen, we zouden nooit gereageerd hebben op deze onuitsprekelijke slechte kritiek. Ze rammelt aan alle kanten en is gebaseerd op fout lezen en verkeerde interpretaties.

Geen enkele van de 21 punten klopt ten volle en waar ze ten dele kloppen is het door de kritici aangegeven alternatief fout. Wij vragen ons af hoe onze kritici zover hebben kunnen komen; we kunnen natuurlijk aan hun verstandelijke vermogens twifelen. Of aan hun integriteit; het heeft er namelijk alle schijn van dat ze op alle slakken zout hebben willen leggen. Jammer voor hen dat ze vlugzout hebben gebruikt van slechte kwaliteit. Over de groningse kritiek op het deel uit de Palmer-kritiek handelend over de Koude Oorlog willen